

Interviul urmator a fost acordat de Sebastian Buhai lui Catalin Sturza, redactor al revistei Cultura, in octombrie 2004, la Sinaia, cu ocazia conferintei „Migratia Tinerilor Cercetatori Romani- Performante si Cai de Intoarcere” organizata de Institutul Cultural Roman sub patronajul Presedintelui Romaniei. A fost publicat intr-o forma editata in revista Cultura in noiembrie 2004.

Sunteți juniorul acestei conferințe. Credeți că în România ați avea, de acum încolo, posibilități comparabile cu cele din Olanda? Ați fi putut atinge același nivel de performanță urmând o universitate de aici?

Din experiența mea personală și din ceea ce știu de la grupul meu de prieteni – oameni extraordinari din punct de vedere al rezultatelor educaționale și dincolo de acestea, olimpici naționali și internaționali care au rămas aici din motive pur personale (deși ei sunt foarte puțini, marea majoritate au plecat), deși aveau oferte de la universități de prestigiu din Ivy League, de exemplu – în momentul când nu ai o bursă cu care să te întreții, e greu să urmărești performanța. Acești oameni lucrau full time pentru firme private, mergeau la examene la care nu văzuseră profesorul deloc și le luau pe toate cu 9,50 – 10. În Occident, în institutele de excelență, așa ceva ar fi de neconceput, dacă nu te-ai putea dedica 100% studiului și respectiv activității de cercetare, ti s-ar spune „la revedere, va rugam sa nu ne mai pierdeti timpul si sa nu va mai pierdeti timpul” ! Am un fost coleg care a urmat împreună cu mine facultatea în Olanda și a frecventat, în paralel, o universitate celebră de aici, din România. În vară a venit în România și a dat toate examenele din doi ani (toate luate cu note între 9 și 10) și și-a luat fără dificultăți diploma în timp ce în Olanda trăgea din greu și avea probleme cu timpul – trebuia să lucreze 16 ore pe zi ca să poată face față, ceea ce era aproape imposibil, lucram până la ora 4 dimineața ca să putem termina.

Care sunt posibilitățile de a lucra în cercetare, în România, după terminarea facultății? Credeți că România dorește excelență, de acum în 10 ani, să zicem?

N-aș vrea să intrăm în politică. Eu sunt de principiul că cercetarea trebuie să fie apolitică, indiferent care guvern se perindă la putere și, în general, critic prostia din oricare parte a spectrului politic (cam haotic la noi) ar fi ea. Mi-a plăcut că există interes minim din partea CNCSIS-ului, din partea unor reprezentanți ai Ministerului Educației și Cercetării dar nimeni din guvern nu e, de fapt, interesat să dea fonduri suficiente pentru a asigura condițiile minime pentru cercetare, interesat de soluții reale. Există aparent, doar aparent, un interes mai mare acum, dar este pe fondul alegerilor din noiembrie desigur, așa cum s-a întâmplat și în trecut. Întrebați despre excelență – pentru un Centru de EXCELENȚA este nevoie de niște sume enorme (s-a vorbit de un fond de bază de 20 milioane de dolari)! Cel puțin la început (mai târziu se poate trece la autofinanțare) e nevoie de niște investiții care, în România, nu se pot imagina. Alt aspect. Aici se vorbește de sume între 15 și 20.000 de euro ca valoare maximă a granturilor, de exemplu, eu mă gândesc la sume de sute de mii de euro pe 3-5 ani. Mă refer la sume pe care eu le-aș putea câștiga – 200.000 de euro poți să primești dacă ești aproape de terminarea doctoratului și intri, prin competiție deschisă, toate disciplinele incluse, pe o bursă postdoctorală în Olanda (de 3

ani). Tu, individual, ca cercetător tanar, poți câștiga sumele acestea. Bineinteles exista o diferenta enorma intre posibilitatea noastra de finantare si cea a Olandei de exemplu, dar in orice caz nu putem vorbi de granturi de 3000 de euro (pe an!!), cu astea „cercetare” nu se poate face. Sau depinde ce se intelege aici prin „cercetare”. Caveat lector: nu mai vorbesc despre decenta salariilor aici: e o insulta, e ridicol, e aberant, sa oferi unui cercetator performant cu doctorat o suma de 150-300 de euro pe luna (e mai jenant decat a spune va dam un picior in fund). Aici ei se fac ca platesc si cei care primesc acesti bani simuleaza si ei ca fac cercetare.

Care sunt, punctual, cele mai importante probleme în ceea ce privește cercetarea științifică?

Aceste probleme se regăsesc în aproape toate prezentările colegilor mei. În primul rând, în România este vorba de un sistem ermetic, ierarhic și gerontocratic, un sistem explicit opus promovării pe baza de merit. Am să vă povestesc un lucru care s-a întâmplat în Olanda și care, de obicei, se șoptește doar pe la colțuri, dar totii cei din academia îl cunosc. Ce s-a făcut cu acești gerontocrați, care îi împiedicau pe cei tineri să ocupe posturi, încetineau întinerirea sistemului? Cei care publică, se știe, sunt cei între 35-45 de ani, în general nu mai vorbești de articole majore după 55 de ani (sunt niste exceptii notorii, dar putine, în multe din aceste cazuri e vorba de premianți Nobel sau Fields). Diferite studii au ajuns la concluzia ca esti la productivitate maxima in jurul varstei de 35 de ani, in ceea ce priveste cercetarea stiintifica si chiar randamentul intelectual in general, acesta este un adevar cunoscut peste tot in lume. În Olanda, care are un buget într-adevăr imens (la noi e nevoie de un sacrificiu, și nu din partea tinerilor, ci tocmai a acestor gerontocrați, trebuie sa se dea la o parte, nici nu se pune problema sa ii scoti in afara sistemului cu plata integrala cum va rezulta din exemplul Olandei mai jos), profesorii incapabili si in varsta – e vorba de acei oameni absolut incapabili, fără publicații, din vremurile vechi, aproape de vârsta pensionării – au fost trecuți „în rezervă”. Au fost trimiși acasă, dar salariile le-au fost plătite, în continuare, integral fără însă ca ei să mai intervină în procesele de decizie, fără să mai aibă nimic de spus, fără să mai poată fi conducători de doctorate s.a.m.d. Asta i-a făcut fericiți atât pe ei, pentru ca lumea radea de ei prin seminarii unde respectivii motaiu și nu erau în stare să articuleze două cuvinte, să comenteze un articol științific, dar evident și pe cei tineri care au fost promovați pe posturi-cheie, la vârste fragede. Este o soluție într-un fel paradoxală, dar asta a permis accesul tinerilor la posturile superioare din învățământul universitar și din cercetarea la nivel academic. Pe acești oameni îi găsești, poate, ca nume undeva într-o arhivă a universității respective, la o anumită vârstă intră pe pensie și s-a terminat. Tu nu mai ai de-a face cu ei, vârsta unui director de Institut în Olanda este de cel mult 45 de ani. Cel mai tânăr profesor (full-professor) pe care-l cunosc – și sunt foarte mulți de vârste apropiate – are 30 de ani. Si e vorba de profesori care publica „pe rupe” sa spun asa si au si o abilitate pedagogica extraordinara in predarea cursurilor, etc.

Asta ar fi una dintre soluții. Vedeți, pe de altă parte, în implicarea statului și în rezolvarea problemelor „de la centru” o soluție valabilă și viabilă?

Sunt perfect de acord cu ceea ce s-a afirmat aici, că nu putem aștepta doar intervenția guvernului dar, dacă este un dezinteres total din această direcție, nu mai putem face absolut nimic. Fără un cadru legislativ care să asigure baza oricaror alte inițiative, nu se poate construi ceva. Evident, avem nevoie și de implicarea sectorului privat, care la noi, cel puțin din câte știu eu, nu arată nici un interes pentru cercetarea românească. Și oricum, trebuie să mai vorbim despre un element care a fost prea puțin atins aici – toată lumea afirmă că cercetarea trebuie să aibă aplicații economice imediate. De acord, în ceea ce privește cercetarea care poate avea astfel de aplicații, dar există cercetare „abstractă”, practică pe moment de „dragul cercetării”, cum este matematica abstractă (nu mai dau exemple concrete pentru că mulți nu sunt în domeniu), în cazul căreia nu e vorba de profit economic rapid (eventual aceste rezultate vor avea aplicații dar undeva într-un viitor mai îndepărtat, deci e vorba de viziune Acolo este nevoie de fonduri, de agenți terți care să intervină, de fundații – până la urmă este vorba nu de filantropie și altruism, ci de înțelegere. Oamenii trebuie să realizeze că cercetarea este motorul economiei. Am să vă dau un exemplu pe care l-am auzit de la dl. Funeriu – dumnealui a spus: în recesiuni, Japonia mărește bugetul pentru cercetare pentru a ieși din recesiune. Cred că nu mai e nevoie de comentarii.

Cum ați fost primit la întoarcerea în țară de tinerii colegi? E o situație curentă aceea că cei cu succese în afară să fie primiți rău.

Într-un fel, aveți dreptate, dar printre prietenii mei există mai mult un soi de admirație și un mare interes. Din păcate, interesul lor ar putea părea negativ. Am încercat deja, la cererea lor, să-i ajut pe unii să-și găsească posturi în străinătate și câțiva sunt extrem de buni, ar putea ocupa oricând, orice post. Ei m-au întrebat: cum ai ajuns, care sunt posibilitățile, am vrea și noi să plecăm pentru că aici nu se mai poate. Asta e, la noi, opinia tineretului, un adevăr trist, nu va pot da o cifra exactă, dar estimez că cel puțin 6 din 10 tineri ar parasi România cu prima ocazie (și mai mare procentaj în rândul celor cu facultatea sau master/doctorat terminate). Pe de altă parte, există un fel de încurajare din partea lor. Ei realmente se bucură pentru că există cineva din afara care să-i susțină și foarte mulți au vrut să coopereze și au contribuit chiar la această prezentare a mea la conferința (au cerut să-și păstreze anonimul; puțini au zis: „te rog să ne citezi”, pentru că se tem că pozițiile lor sunt în joc dacă vor spune ceea ce cred), prezentare care a stârnit foarte multe opinii contradictorii după cum ati observat.

O întrebare, probabil, utopică: ați reveni în România? În ce condiții?

Nu e deloc utopică! În momentul de față nu am cum să revin, nu există nici un motiv obiectiv care să-mi stărnească interesul să mă întorc permanent. În sectorul meu, particular vorbind, nu există condițiile de cercetare proprii de care am nevoie, asta ceteris paribus, deci fără să mai vorbim de lipsa fondurilor, etc.. Așa cum am mai spus, cel mai bine ar fi să începem cu pozițiile acestea temporare, de „visiting professor”, „visiting research fellow”, s.a.m.d, fapt care s-a încercat deja în alte părți și a mers foarte bine. Au fost prezentate aici niște propuneri extraordinare de înființare a unor Centre de Excelență, cu predarea unor seminarii, cu colaborări care ar continua, bineînțeles, și după plecarea cercetătorilor înapoi în Occident. Dar e nevoie de o prezență, de o interacțiune om la om,

pe durată de șase luni, un an, chiar de doi ani. Dar aici intervine chestiunea fondurilor alocate și a condițiilor în general: eu nu pot lăsa un job pe care-l primesc dincolo, la care, ca postdoctorand, la cel mai jos nivel în Olanda tu câștigi peste 2.000 de euro lunar ca să vin aici și să primesc... s-au vehiculat sume de 150-300 de euro (domnul presedinte Iliescu sustine și el aceasta, între alte multe aberații, o dezamăgire totală). Nu poți face cercetare de performanță cu banii aceștia, în condiții oricum inferioare celor normale, ar trebui să se înțeleagă. Vei face cel mult cercetare la nivel „decent”, cum se exprima cineva în cadrul acestei conferințe, dacă chiar îți vinzi și pielea pentru a putea face asta în condițiile absurde care îți se oferă- dar până la performanță mai e și totuși știi asta! Vii, eventual, dacă poți să-ți păstrezi contactele de acolo, dacă știi că ești bine primit aici și ai o putere de decizie, ai o poziție-cheie prin care poți influența direct condițiile oferite cercetării științifice și ai lua parte la decizii în acest sens, și nu îți pierzi timpul cu vizite de „protocol”. Din cauza aceasta spun că până în momentul în care se vor oferi condiții cu adevărat competitive (la nivel internațional) cei mai buni dintre cei buni nu vor putea fi repatriați, nu se vor întoarce permanent, ar fi o sinucidere pe plan științific. Soluția este să începem cu poziții temporare și colaborări pe termen lung cu specialiștii aflați în țară. Când nivelul se va fi ridicat simțitor (în materie de posibilități, condiții, atitudini) putem vorbi și de repatriere; de fapt noi toți (îndrăznesc să generalizez) nu am exclus și nu vom exclude niciodată această posibilitate, nu ne vom satura niciodată de România.